

En enestående sten

På en eng ved Sjellebro, hvor Hovedvej 21 krydser Allinge Å, står en sten. Den kan ses fra landevejen, men den råber på ingen måder op. Det er ellers en sten, som vikingerne har dekoreret med et indhugget ansigt, der skulle tæmme Åmanden. 1.000 års vejr har siden taget hårdt på maskestenen, og den var glemt i århundreder, til en dreng fandt den, da han væltede sin saftevand.

I 1.000 år har Sjellebrostenen stået ved Allinge Å for at beskytte rejsende mod Åmanden. Foto: John Jedbo

► **TEMA: DE 50 STØRSTE ARKÆOLOGISKE FUND** SYDDJURS KOMMUNE **UNIKT I ØSTJYLLAND**

UFFE NORMAND

Tja. Hvor skal vi starte historien om Sjellebrostenen? I Vikingetiden for godt tusind år siden? Eller i dag?

UNIKT I ØSTJYLLAND

- I en ny serie vil vi fortælle en række historier, som er helt enestående.

- Og det er de, fordi de kun kan skrives med afsæt i et sted her i Østjylland. Og fordi det, de handler om, er helt unikt.
- En serie om ting, mennesker, steder, fænomener og andet. Fra nutid, fortid, fri- og arbejdstid.
- Vi kan selv finde mange – men de bedste skal vi nok have din hjælp til.
- Så giv et tip, hvis du har en idé til en helt enestående historie om noget, der er unikt i Østjylland. Skriv til ipaarhus@jp.dk, eller ring på 21776086.

Næh. Det bliver et sted derimellem. For jeg indrømmer, at den ikke har fået for lidt gas i overskriften, men i sin tid – et tidspunkt mellem Vikingetid og nutid – da jeg var elev på Danmarks Journalisthøjskole, lærte jeg, at man ikke skal undersælge sin historie. Man må godt slå lidt til den, men man må ikke lyve. Så med andre ord:

De sidste facts

Det er en næsten enestående sten – i Østjylland er der således kun fundet seks maskesten fra Vikingetiden – Sjellebrostenen er dog enestående, i og med at den er den eneste uden runer. Den mest kendte maskesten står på Moesgaard Museum, hedder Aarhusstenen og er museets vartegn.

Det enestående sted er ikke, fordi det er en sumpet eng, men fordi der under stenen findes rester fra hele fire veje fra fortiden.

Den enestående historie er slet ikke en overdrivelse, og det er påstanden om en enestående tid – Vikingetiden – som bekendt heller ikke.

Så skal vi bare lige have et par tørre facts på plads, før vi kan starte fortællingen: I det frugtbare landskab ved og omkring Allinge Å er der gjort mange fund fra rige bosættelsesområder både fra jern- og bronzealderfolkets samt vikingernes tid. Geografisk er vi ikke langt fra Hørning, der bl.a. havde en rigt dekoreret vikingekirke, der i kopi i dag står ved Moesgaard Museum. På egnen er der desuden gjort talrige fund, der dokumenterer fortidens velstand. Vejen til og fra denne rige egn gik over Allinge Å ved et sumpet område ved Sjellebro. Og så kan vi starte ved begyndelsen.

Væske opfører sig på samme måde som visse politikeres moral – den finder altid den laveste rende at løbe i.

Allerede jernalderfolket krydsede åen ved Sjellebro, og vikingerne anlagde også veje over sumpområdet og vadestedet ved åen.

Men i åen boede Åmanden – også kaldet Nøkken. Han var skræmmende og krævede et menneskeoffer hvert år. Fik han ikke – tog han selv. Han lokkede med trusler og list folk ud i druknedøden. Det fortælles, at Åmanden engang ikke havde fået sit offerbehov opfyldt i seks år, hvorefter han det syvende år tog hele syv rejsende på én gang.

Nøkken skal tæmmes

Efterhånden blev det for meget for vikingerne. Nøkken skulle tæmmes. Og da de omkring år 1000 skulle anlægge ny vej, fordi den gamle var sunket ned i mudder, fik de deres bedste mand ud i stenhuggeri til at lave en advarselstavle.

Han huggede i en stor sten et trodelignende maskebillede. Et ansigt med spids hage, flettet skæg, store, tomme øjne og U-formet næse. Stenen er en såkaldt billedsten i Mammenstil. Stenen er temmelig grovkornet granit, og da stregerne ikke er hugget ret dybt, må man formode, at den fra ny har været opmalet.

Stenen blev sat ved den nye, træbyggede bro, der dannede overgangen over Allinge Å. Her holdt den Åmanden i ave.

Maskestenen lagde sig

Nogle århundreder efter, da vikingerne var blevet til middelaldermænd, kom endnu en ny vej med en ny bro lidt væk fra de tidligere, men selvfølgelig stadig over Allinge Å. Åmanden var måske gået i sig selv (kun måske – for der sker jo stadig drukneulykker), men maskestenen havde mistet sin betydning, og sammen med den forladte trævej sank den ned i mudderet. Den kom til at stå mere og mere skæv, og til sidst lagde den knap to meter høje og 1,2 meter brede sten sig.

www.fortidsmindeguide.dk, som vi skylder tak for hjælp til research til denne historie, er en god indgang til at opleve mange danske fortidsmindeseværdigheder. Det er fortidsmindeguiden, der har haft maskesten en tur i et computerprogram, der har farvelagt indridsningen og tilført stenen en ko. Foto: KulturKonsulenten v. Karsten Kristiansen

Og indridsningen af masken blev ad åre mere og mere utydelig. Forvitret af blæst og frost og mere og mere tilgroet med lav, alger og mos.

Så gik der igen mange hundreder år.

Men en forsommerdag i 1951 var en 11-årig dreng, Erik Sørensen, med sin far, Åge Sørensen, ude i engen for at grave dræn.

Erik Sørensen døde for et par år siden. Men hans lillebror, Jens Sørensen, der i en menneskealder har drevet den fædrende gård videre, fortæller:

»Vi havde et husmandssted og var fattige. Den våde eng skulle afvandes. Erik var gået med vores far for at hjælpe med at grave grøfter med skovle eller ordne dræn. Frokosten skulle som flere gange før nydes siddende på en stor sten, der lå på tæt ved åen. Og så er der jo nok kommet en flue eller en bi, og den har Erik slået ud efter og er dermed kommet til at vælte sin flaske med saftevand,« fortæller 73-årige Jens Sørensen.

Og nu er det jo sådan, at væske opfører sig på samme måde som visse politikeres moral – den finder altid den laveste rende at løbe i, og for Åge Sørensen og søn tegnede der sig på stenen nu et ansigt.

Den stærkeste traktor

»Vores far cyklede over til herregården Clausholm for at fortælle om fundet, som han nok vidste var noget særligt.«

Her vidste man, at arkæologen Harald Langberg arbejdede på en udgravning ved det nærtliggende Fløjstrup Bakker, og da han hørte om indridsningerne i stenen, besøgte han stedet. Det var nu blevet aften. Ved at rette lyset fra sine billygter henover stenen kunne han tydeligt se motivet. På stenen viste der sig et ansigt med store, truende øjne, høj hat på hovedet og sammenflettet skæg.

Fra P.V. Glob-udgravningen i 1952. Her ses ganske tydeligt spor af både sten- og træveje. Stenene blev lagt for 2.000 år siden, og bjælkerne for 1.000 år siden. Foto udlånt af Lime Egnsarkiv

»Næste dag var hele landsbyen i engen med tov og egnens stærkeste traktor, der havde en 17-hestes motor. Stenen blev trukket op i stående stilling,« siger Jens Sørensen.

Nationalmuseet blev tilkaldt og foretog udgravninger. I 1952 under ledelse af P. V. Glob, i 1953 af G. Bibby og i 1957 af G. Kunwald.

Det resulterede i fund af adskillige vejanlæg i engen ved Sjellebro. Den ene vej under den anden. Den nederste og ældste er en stensat vej, der sandsynligvis daterer sig tilbage til tidlig jernalder (omkring år 0). Oven på den endnu en stensætning. Så en vej af træ og den øverste – den yngste, en ganske kunstfærdig plankebygget vej fra Vikingetidens år 1000 – maskestensens samtidige.

Desuden fandtes der i åen rester af broer. De to tømrede veje nåede helt op til det tørre land, så rejsende har kunnet komme tørskoet over engen og åen, i det mindste under gunstige forhold når engen ikke stod under vand.

Arkæologisk ressource

Modsat Vikingetidens andre rune- og maskesten, som oftest er blevet flyttet fra deres oprindelige placering til især kirkerne, står Sjellebro-stenen endnu på sin oprindelige plads. Den er blot flyttet nogle få meter i forbindelse med udgravningerne i 1950'erne.

Tidligere rigsantikvar P. V. Glob, som var den første, der undersøgte stenen, fremførte to teorier om motivet: Enten er masken tænkt som et portræt af Åmanden, der skulle advare de rejsende om faren ved og i åen – eller masken er så skræmmende, at den skulle holde Åmanden væk.

Som den står nu her i 2018, hverken advarer eller skræmmer den nogen som helst. Men den er der. Og hvis du vil se den, så står den ved hovedvej 21 mellem Rønde og Assentoft. Ca. fem km. syd for Assentoft, lige der hvor vejen krydser Alling Å. En stor p-plads findes i den vestlige vejside ca. 250 m nord for åen og ved adgangsåbningen til marken. 100 meter nord for åen ligger en mindre parkeringsniche. Tæt ved er opsat et par oplysningstavler og et indgangsparti ind til engen.

Sjellebro-vejene under maskestenen er ikke undersøgt siden 1950'erne, så de må stadig være en stor arkæologisk ressource og derfor et interessant mål for fremtidige undersøgelser, skulle man mene.

Og Åmanden er i øvrigt heller ikke fundet endnu.